

Hvilke almindelige Bestemmelser bør en Bygningslov indeholde

E. J Sommerfeldt

Tidsskrifter

Den Tekniske Forenings Tidsskrift 1879-80

1880

Formanden foreslog dernæst paa Bestyrelsens Vegne, hvis ingen havde noget at indvende derimod, at der nedsattes et Udvalg med det nævnte Formaal, og at Udvalget blev sammensat af følgende Medlemmer:

Docent *S. C. Borch*,
 Fabrikant *J. H. Hellerung*,
 Administrator *F. E. Holm*,
 Gasværksbestyrer *J. C. G. Howitz*,
 Fabrikant *V. C. Jørgensen*,
 Cand. polyt. *F. Mathiesen*,
 Driftsbestyrer *N. O. Petersen*,
 Fabrikbestyrer *N. Steenberg* og
 Artillerikapitajn *F. Wagner*.

Efter Forslag af Tømmermester *Kayser* vedtoges det enstemmig at opfordre de nævnte Herrer til at indtræde i Udvalget.

Formanden gav dernæst Ordet til Ingeniørkapitajn *E. J. Sommerfeldt*, der indledede neden staaende Diskussion om *de almindelige Bestemmelser, en Bygningslov bør indeholde*.

Hvilke almindelige Bestemmelser bør en Bygningslov indeholde?

Af Ingeniørkapitajn *E. J. Sommerfeldt*.

Bygningsloven af 1857 blev, som bekendt, forandret i Aaret 1871, da der udkom en ny Lov; denne holdt sig væsentligst i det gamle Spor, men maa dog betragtes som noget nyt i mange Punkter. Loven fik i 1875 forskellige Tillæg, og da man ikke længere fandt den tilfredsstillende, har man for nylig gennem et Udvalg ladet den omarbejde, og som det vil være bekendt, har et Udkast til en hel ny Byggelov været under Forhandling i Borgerrepræsentationen netop i afvigte Efteraar. Til dette Udkast, der var udarbejdet af en Kommission, var der af Borgerrepræsentationens Medlemmer stillet over 200 forskellige Ændringsforslag. De gik ganske sikkert ikke alle igjennem, men over 100 Ændringer kom ind. Dette synes først at tyde paa, at der er et glædeligt Røre i denne Sag, og at man nærer stor Interesse for den, men det tyder tillige paa, at der har været en vis Usikkerhed til Stede, og at der er meget, man ikke har været paa det rene med.

Ved et saa omfattende Æmne som det foreliggende vil det vist være hensigtsmæssigt at foretage en Deling af Stoffet, og da alle Bygningslovbestemmelser ere fremkaldte af bestemte Hensyn, tror jeg, at det vil være lettest at foretage Inddelingen efter disse. Som en passende Inddeling skal jeg tillade mig at foreslaa følgende 8 Grupper:

1. Bestemmelser vedrørende Forholdet til det offentlige og til Naboerne.
2. do. do. Sikring under Arbejdet.
3. do. do. Brandsikkerhed.
4. do. do. Skjønheds- og Bekvemmelighedshensyn.
5. do. do. Sundhedshensyn.

6. Bestemmelser vedrørende andre Interesser.
7. Konstruktionsbestemmelser.
8. Administrations- og Ansvarsbestemmelser.

1. Forholdet til det offentlige og til Naboerne. Under dette Punkt falder alle Bestemmelser vedrørende Vej- og Vandforhold, Gadebrolægning m. m.; fremdeles Forpligtelser mod Naboejendomme, saa som at der ikke gives mere Indsigt i disse end nødvendigt, at der ikke ledes Vand ind over dem paa en saadan Maade, at Naboerne kunne forulæmpes o. s. v. For saa vidt Grunden er bebygget, maa gennem disse Bestemmelser det fornødne Ansvar lige over for Naboejendommen præciseres.

Denne Klasse Bestemmelser kan nogenlunde let overses og formuleres, og Varetagelsen af de Interesser, som den repræsenterer, kan overlades det offentlige Tilsyn; men dette bør dog først ske, efter at alle Interesser ere komne til Orde, simplest ved et Møde paa Aastedet, hvor de paagældende Myndigheder, Naboer m. m. have haft Lejlighed til at fremkomme med deres Krav.

2. Sikring under Arbejdet. Her under falder Bestemmelser vedrørende Afspærringer, Materialoplag m. m., samt Anordninger, der sigte til at beskytte de forbi passerende mod tilfældig Overlast. Endelig hører herhen alle Bestemmelser vedrørende Stilladser. Den første Klasse Bestemmelser maa nærmest varetages af Ordenspolitiet og maa affapses efter de lokale Forhold; stærk Færdsel og smalle Gader stille her andre Fordringer end ringe Færdsel og rigelig Plads. Detaillerede Bestemmelser ville næppe kunne finde Plads i Loven; der maa gives et vist Spillerum til de lokale Myndigheder, som ogsaa maa indkaldes til det oven for nævnte Møde.

Med Hensyn til Stilladser er Forholdet derimod et

andet; det drejer sig her om et interimistisk Bygningsværk, til hvilket man kun behøver at stille den eneste Fordring, at det er saa godt og solidt konstrueret, at det giver fuld Betyggelse for, at mindre Mangler, hidrørende fra Konstruktionen, ikke give Anledning til beklagelige Ulykkestilfælde. Man har desuden for sig et Bygningsværk, der varierer saa lidt fra det ene til det andet Tilfælde, at man kan sige, at hvis man er enig om, at en bestemt Konstruktion yder størst Betyggelse ved Opførelsen af en foreliggende, almindelig Bygning, saa vil den samme Konstruktion yde samme Betyggelse i saa godt som alle andre Tilfælde, og den kan derfor fastslaaes som Regel. Der kunde søges en Grund til at fastslaa bestemte Regler for Opførelsen af Stilladser deri, at der ikke er nogen bestemt økonomisk Fordel for nogen af Parterne, hverken Byggherre, Bygmester eller Arbejder, i at opføre dem meget solidt og godt; men i Følge det Standpunkt, som jeg har tilladt mig at indtage ligesom for det hele Bygningsvæsen, saa skal jeg kun fastholde som Grund til, at disse Bestemmelser bør være detaillerede, at det er saa let at formulere dem, og at det er et Krav, der med rette kan stilles til det offentlige, at det træffer Bestemmelser i slige Sager, hvor mange Menneskeliv ofte utilbørlig sættes i Fare paa Grund af en enkelts Tankeløshed eller Sorgløshed.

3. Brandsikkerhed. Under dette Afsnit falde alle Bestemmelser, som tjene til at sikre Bygningen mod Ild udvendig fra, altsaa Murenes og Tagdækningens Beskaffenhed, samt til at hindre Ilden i at forplante sig inde i Bygningen, altsaa Etageadskillelsers og Skillevægges Beskaffenhed. Herhen høre ogsaa Anordninger, sigtende til at skaffe Adgang for Slukningsmandskab og Sprøjter, f. Ex. i visse Bygningslove Fordring om Porte, naar Grundstykket har en vis Størrelse og Dybde o. s. v. Endelig høre herhen Bestemmelser, vedrørende Konstruktionen af Skorstene, Komfurer og Kakkelovne og tillige, hvilket ses i enkelte Love, visse Sikkerhedsforanstaltninger, tjenende til at afværge Farer, der kunne hidkaldes af Tankeløshed eller Uforsigtighed: Plader foran Ildsteder, Spjæld i Kakkelovne, flere Trapper i Vaaningshuse m. m.

4. Skjønheds- og Bekvemmelighedshensyn. Disse to Grupper staa hinanden saa nær i mange Punkter, at man til Dels kan betragte dem under et. En Bygningslov bør selvfølgelig indeholde Bestemmelser, der sigte til at gjøre Passagen saa nem og uhindret som muligt; navnlig i stærkt befærdede Gader lægger selve Færdselen saa stærkt Beslag paa de vejfarendes Opmærksomhed, at man saa lidt som muligt skal tvinge dem til at dele denne; der bliver altsaa at optage efter de lokale Forhold afpassede Bestemmelser om fremspringende Trapper, Kjælderhalse, aabent staaende Vinduer, Afrunding af skarpe Hjørner, lavt liggende Fremspring o. s. v. Men der er i øvrigt paa et tidligere Standpunkt, inden selve Bygningsprojektet skal udføres, rig Anledning til at have hele dette Hensyn for Øje, og det har straffet sig haardt i mange Byer, at man ikke i rette Tid selv har bragt eller har fremtvunget de Ofre, som et bekvemt og hensigtsmæssigt Gadesystem yder Færdselen. Ingen Bygningslov bør lade Fremtiden helt ude af Betragtning; Erfaring viser, at selv temmelig langt borte liggende Distrikter i forholdsvist kort Tid kunne voxes sammen med en stor By,

der er i rask Udvikling, og man er da kun daarlig tjent med at indlemme et Areal, der paa Grund af en uregelmæssig og uhensigtssvarende Bebyggelse lægger en stærk Hindring i Vejen for Trafikken. Det gjælder her om at have en Administration, der med et vaagent Øje følger Udviklingen, og som om fornødent leder den private Foretagelsesaa ind i det rette Spor, og denne Administration maa der igjennem en Bebyggelseslov gives Ret til at underkaste f. Ex. et Udparcelleringsprojekt og Maaden, hvorpaa Grunden bebygges, en anden Revisjon end den, der blot gaar ud paa at eftermaale Gaderens Bredde og undersøge Vandafledningsforholdene. Herved komme vi da ganske naturlig til at tage Skjønhedshensynet i Forbindelse med det bekvemme og hensigtsmæssige. Jo større og betydligere en By er, jo mere den gjør Krav paa at være en Hovedstad, desto mere berettiget er det ogsaa at forlange, at den præsenterer sig saaledes, og det saa vel i de store Træk, Gadesystemet, Anbringelsen af offentlige Pladser og Anlæg, smuk Anbringelse af Kirker og andre monumentale og offentlige Bygninger, som i de smaa Træk, selve den enkelte borgerlige Bygnings Udstyrelse. Her maa selvfølgelig Administrationen gaa i Spidsen, den maa være rede til at bringe Ofre og maa foregaa de private med et godt Exempel, og gjør den det, saa er der intet i Vejen for, at man igjennem Bygningslovbestemmelser kan tvinge den enkelte til ogsaa i dette Punkt at yde sit Bidrag til det almenes Tarv. Frem for alt maa man selvfølgelig ikke i Bygningslovene indføre Forskrifter, der endogsaa lægge væsentlige Hindringer i Vejen for, at det skønne kommer til sin Ret.

5. Sundhedshensyn. Disse frembyde maaske den videste Mark for en Diskussion; det er nemlig her forbunden med betydelige Vanskeligheder at kunne sige, hvor man bør holde op. Bevarelsen af Sundheden er jeg mest tilbøjelig til under denne Sags Behandling ganske nøgtern at betragte som et socialt økonomisk Spørgsmaal, idet jeg ganske ser bort fra den humane Side, de med Sygdom forbundne Ulæmper for den paagældende Person. Forlængelse af den arbejdsdygtige Alder og Formindskelse i Sygdommes Hyppighed og Varighed er ligefrem en Gevinst i Arbejdsvejen, der repræsenterer en Kapital. Legemet maa være i Orden for let og villigt at kunne arbejde.

Sundhedsbestemmelserne maa da navnlig gaa ud paa at sikre Individerne god og rigelig Luft og Lys og sundt Drikkevand. Bestemmelserne maa som Følge heraf tage Hensyn baade til Omgivelserne og til selve Bygningens Ydre og Indre. Man plejer i Reglen at sørge for at give den friske Luft rigelig Adgang gennem brede Gader og rigelige Gaardsrum; af disse to Midler er navnlig det første at foretrække, fordi det altid staar under det offentlige umiddelbare Kontrol, andre Forhold gjøre altid den anden Foranstaltning lidt mindre sikker, f. Ex. Bygningsfirkanternes Størrelse, Gaardens Renholdelse, der ikke ligger aaben for Kontrollen, m. m. Dernæst fjærner man gjerne alle Næringsveje, der udvikle Stank eller paa anden Maade forurene Luften, fra de stærkt bebyggede Kvarterer.

Men ikke mindre vigtige ere de Bestemmelser, der sigte til at bevare de ved disse Foranstaltninger vundne Fordele, saaledes at de virkelige komme Beboerne til Gode.

Paa dette Omraade er det en haard Kamp, som Samfundet maa føre mod den enkeltes Vindelyst. Næsten enhver Foranstaltning, der sigter til at skaffe rigelige Luftmængder til Veje og til at sikre disses hensigtsmæssige Fornyelse, koster Penge. Loven er her nødsaget til at optage ikke saa faa Detailbestemmelser, og der kan henføres langt mere her under, end man i Almindelighed tror: Facademures og Gavles Tykkelse, Etagerens Højde og Antal, Ordningen af Skorstensrør, Vaske, Latriner, Vands Bortledning, Indretning af Kjælder og Loftsrum o. s. v.

6. Andre Interesser. Foruden disse almindelige Samfundshensyn eller Samfundsinteresser, som Loven maa varetage, er der visse andre, jeg kunde maaske kalde dem Standsinteresser, der have en vis Ret til, at der i Loven tages et billigt Hensyn til dem. Der er f. Ex. de kommercielle og industrielle Interesser, den studerende Middelstands, og man kunde maaske lægge til, de fornemmes og riges Interesser. De Krav, som disse forskellige Hensyn repræsentere, er det vel ikke saa vanskeligt at formulere; men under almindelige Forhold, naar en By er voxet op paa maa og faa og har udviklet sig frit, er det meget vanskeligt at lade dem komme til sin fulde Ret uden at støde an mod andre Interesser. I Almindelighed kan det dog vist siges, at en Bygningslov, om den end ikke kan paatage sig at værne specielt om disse Interesser, dog i ethvert Fald i sine øvrige Bestemmelser ikke uden tvivlende Nødvendighed bør lægge dem væsentlige Hindringer i Vejen.

Herved sigter jeg fremfor alt til det vanskelige i at skære alle Byens Kvarterer over én Kam og paalægge dem alle samme Servitutter. Delingen efter de forskellige Interesser fremtvinges netop bedst ved at paalægge forskellige Servitutter. Men det skal indrømmes, at det er vanskeligt derved at omregulere faktisk bestaaende Forhold uden at skære en bred Rem af den private Ejers Ryg.

7. Konstruktionsbestemmelser. Naar alle de andre Hensyn, der oven for ere angivne, ere komne til deres Ret, ville mange Konstruktioner i og for sig være tilstrækkelig givne, og andre Detailbestemmelser ere næppe ønskelige. Maaden, hvorpaa man opfører og indretter et Hus, kan varieres overordentlig meget, og om der end paa Stedet har udviklet sig en vis Praxis, saaledes at Anordningen i sine Hovedtræk er den samme, bidrager Nutidens lette Kommunikationer dog i høj Grad til, at man lærer andre Konstruktionsmaader at kjende, og Bygningslovene skulle da vel vogte sig for at træffe Detailbestemmelser, der i en væsentlig Grad vanskeliggjøre og hindre Optagelsen af det gode og fornuftige, man har lært.

Der er saa megen mere Grund til at vogte sig for Konstruktionsbestemmelser, som de let bibringe den Overbevisning, at naar der bygges, som Loven siger, saa er alt fortræffeligt, hvilket dog kan underkastes megen Tvivl.

Konstruktionsbestemmelser ere saa meget vanskelige at fastslaa, som de Sikkerheder, der lægges til Grund for de givne Maal, altid tage Hensyn til en bestemt Slags Materiale; lige over for simple Materiale haves ikke den ønskede Sikkerhed, og bedre Materiale udelukkes i Reglen, fordi det er dyrere.

Efter mit Skjøn vilde det være rigtigst at udelukke alle Konstruktionsdetaller og indskrænke sig til at fordre,

at Dimensionerne skulde bestemmes efter Belastningen, saaledes at Materialet ikke anstrængtes ud over en vis Sikkerhedsgrænse, som man nu til Dags ikke har nogen Vanskelighed ved at angive i Tal. Det maa da fremdeles være den byggendes Sag at godtgjøre ved en fremlagt Beregning, at Lovens Fordringer ske Fyldest. I Forbindelse hermed maa det selvfølgelig være Tilsynet eller det offentlige overladt, om det gjennem en Prøvebelastning vil skaffe sig yderligere Sikkerhed for, at Konstruktionen er, som den bør være.

8. Administrations- og Ansvarsbestemmelser. Loven maa fremdeles foruden almindelige administrative Bestemmelser tillige indeholde Ansvarsbestemmelser, der maa være saa klare og tydelige som muligt og ikke give Anledning til nogen Tvivl. Mit Standpunkt i denne Sag har jeg udførlig gjort Rede for i „Dagbladet“ for den 20de Juni 1878 og har navnlig deri hævdet, at Bygmesteren som saadan i og for sig maatte være den, der naturligst er kaldet til at bære Ansvaret for, hvad han udfører. Jeg er tilbøjelig til at forlange, at den, der paatager sig at bygge et Hus, som skal afgive et sundt, godt og hensigtsmæssigt Opholdssted for mange Mennesker, skal have aflagt godkendte Prøver paa, at han kjender til det, han giver sig af med, og det forekommer mig, at dette kan fordres med samme Ret som den, man stiller til de Medlemmer af Samfundet, der gjøre Læge- eller Sagførervirksomheden til deres Livsstilling. Omvendt maa det selvfølgelig fastholdes, at det offentlige Tilsyn varetager det fornødne med Hensyn til de offentlige Interesser; men den konstruktive Del af Sagen bør i Hovedsagen ikke lægges paa dettes Skuldre.

Jeg kunde have Lyst til endnu at fremkomme med en enkelt Bemærkning. Jeg sværmer ikke for meget detaljerede Bestemmelser. Nogle behøves ganske vist; men naar man ikke stærkt kan paavise Nødvendigheden for at have dem, er jeg tilbøjelig til at stryge dem. En detaljeret Bestemmelse sigter næmlig ofte ud over sit Maal og rammer i mange Tilfælde tillige noget andet end det, den tilsigter. En anden Grund er den, at Detailbestemmelser i visse Retninger ere farlige, fordi de ved den Behandling af Sagen, som denne som oftest underkastes af en ikke udelukkende sagkyndig Forsamling, give, om jeg saa maa sige, Dilettanter Lyst til at forsøge sig. Naar man har set et og andet, som er godt, er man meget tilbøjelig til at ville skyde det ind som Bestemmelse i Loven, og dér kan det gjøre megen Skade, fordi man ikke er gaaet til Bunds i den paagjældende Detail og ikke altid ved, hvad den i Virkeligheden vil føre til. Der findes ikke faa Bestemmelser af den Art i de Love, der foreligge; ogsaa derfor er jeg bange for i det hele at komme mere ind paa Detailbestemmelser, end der behøves, navnlig naar man ikke kan se, hvor vidt de række.

Efter Foredraget ytrede

Arkitekt Gnudtzmann, at han troede, det vilde være vanskeligt at fastslaa Forskrifter for Stilladers Bygning. Man havde som bekendt forskellige Konstruktioner; nogle Steder bandt man dem, hos os sømmede man dem

sammen, enkelte Steder brugte man ogsaa afbundne Stilladser. Det kom imidlertid ikke blot an paa Konstruktionen, men maaske nok saa meget paa Udførelsen, og hvad denne angik, var det vanskeligt at forlange andet, end at Arbejdet skulde være forsvarlig gjort. Hvorledes dette skulde opnaas, kunde man ikke saa godt foreskrive, men maatte blot paalægge vedkommende Ansvar.

Hvad det sanitære angik, vilde Taleren fremhæve, at man ikke turde lægge for lidt Vægt paa Nødvendigheden af at have et tilstrækkeligt stort Gaardsrum. Man kunde ganske vist, som Kapitajn Sommerfeldt anførte, nok skaffe Luft i alle Lokaler alligevel, men Mennesker kunde ikke trives uden Lys, og Gaardsrummet maatte derfor være saa stort, at man fik Lys nok.

Med Hensyn til det konstruktive var Taleren ogsaa af den Mening, at for mange Detailbestemmelser ikke vare heldige; men fastsatte man den Anstrængelse, hvorfor Materialierne kunde udsættes, maatte man ogsaa bestemme andre Ting, der skulde tages i Beregning, f. Ex. Vægten af Murværk, Gulvbelastning o. s. v. Det vilde næppe være heldigt, om det blev forlangt, at Autoriteterne i almindelige Tilfælde skulde kunne fordre Konstruktionerne udsatte for en Prøvebelastning, da det vilde medføre store praktiske Ulemper. Den Sikkerhedsgrænse, der blev sat, maatte derfor passe for Materialier af en almindelig Beskaffenhed. Ved et blot Skjøn kunde man nogenlunde se, om f. Ex. Bjælker vare af en jævn god Beskaffenhed, og altsaa hvilken Belastning man kunde byde dem; saaledes kunde det ogsaa gaa med andre Materialier. Der kunde ganske vist være Spørgsmaal om at bemyndige vedkommende Autoritet til i særegne Tilfælde at tillade større Belastninger, naar fortrinligt Materiale anvendtes, og da kunde en Prøvebelastning være paa sit Sted. Taleren sluttede sig i øvrigt til Kapitajn Sommerfeldts Udtalelser.

Tømmermester Kayser takkede Kapitajn Sommerfeldt for hans klare Fremstilling af Hovedpunkterne. Det var den heldigste Stilling, man havde, saa længe man holdt sig paa det almindelige Standpunkt, thi Vanskeligheden mødte først ved Redaktionen af de enkelte Bestemmelser, som ofte syntes at staa i Strid med hverandre. Kapitajn Sommerfeldt havde givet en Skala over de vigtigste af de Momenter, en Bygningslov burde indeholde, og alle vare vist enige i, at han i alt væsentligt havde truffet det rette. Enhver, som kjendte de enkelte Bestemmelser f. Ex. i Loven af 21de December 1871, egentlig den sidste Udgave af Bygningsloven — senere var der vel kommet et Tillæg til —, vilde finde, at der maatte have foresvævet de Mænd, som havde skrevet den, en Skala omtrent som den her opstillede. Taleren vilde ligesom Arkitekt Gnudtzman gjøre opmærksom paa, at han ikke var meget for indskrænkende Detailbestemmelser i konstruktiv Henseende. Kapitajn Sommerfeldt havde saaledes med Hensyn til Konstruktionen af Stilladser ønsket noget mere, end Loven indeholder, og denne siger dog, at Stilladserne skulle være stærke og gode og betjenes af kyndige og paalidelige Folk. Gik man videre i sine Fordringer, kom man let ind paa altfor indskrænkende Detailler, som man hellere maatte overlade det til den tilsynshavende at afgjøre.

Med Hensyn til Brandsikkerheden havde Kapitajn Sommerfeldt efter Talerens Mening netop givet en Oversigt over de Bestemmelser, som findes optagne i Bygningsloven. Der blev nævnt, at det var overmaade vigtigt, at man kunde komme ind i Gaardene med Brandredskaberne; stillede man sig dette som en Hovedopgave, vilde det blive meget vanskeligt og nærgaaende mod en Mængde andre Hensyn, som ogsaa skulde tages. Man maatte erindre, at man ved en Ildebrand ikke absolut skulde ind ad den Indgang, som direkte førte til Brandstedet, idet der kunde gjøres Indgange fra andre Gaarde og Ejendomme. Det kom i højere Grad an paa at bygge saaledes, at Ilden ikke let forplantede sig.

Kapitajn Sommerfeldt havde givet et tillokkende Billede af, hvorledes en By skulde være bygget; en Bygningslov skulde indeholde saadanne Bestemmelser, at man paa en Maade tvang Beboerne til at bygge saaledes, at der fremkom en By med store Gader, Kirker paa passende Pladser o. s. v. Dette kunde man selvfølgelig gjøre, naar der var Tale om en ny By, men i en Bygningslov efter kjøbenhavnske Forhold kunde man ikke stille slige Fordringer. Det var i øvrigt en Sag, som egentlig maatte gaa forud for Bygningslovens Anvendelse, og som det var Kommunalbestyrelsens Pligt at varetage. Under Omtalen af Bekvemmeligheds- og Skjønhedshensyn havde Kapitajnen berørt et Punkt, hvori Taleren ikke var enig med ham; Taleren nærede sikkert det Ønske, at enhver By og særlig Kjøbenhavn maatte blive saa smuk som muligt, og ausaa det for heldigt, om Bygningsloven indirekte ogsaa kunde virke i denne Retning, men det vilde næppe være tilraadeligt at gaa saa vidt i sine Fordringer, at der ogsaa skulde forelægges Façadetegninger til Bygningsautoriteternes Godkjendelse. Kapitajn Sommerfeldt havde vel ikke udtalt dette som sin Mening, men havde dog givet en Antydning af, at der var Byer, hvor saadanne Fordringer stilledes. Ved første Øjekast saa det ud, som om det var et billigt Forlangende, men fra en anden Side set, vilde det være et utaaleligt Indgreb i den private Frihed. Naar man kjøbte og betalte en Grund, maatte man have Lov til at indrette sig der, som man vilde, naar man blot ikke traadte andres Ret for nær. Smagen, som ofte forveksles med det skønne, forandrede sig i Tidernes Løb, og hvad man nu kaldte skjønt, vilde næppe være bleven anset som saadant af de Arkitekter, der virkede i Talerens Ungdom. Enhver Tid havde sin Mode, og det var slemt for Skjønheden, at den ogsaa var bleven afhængig af Moden og dens Mænd; men derfor kunde man heller ikke stille bestemte Fordringer, som hvor Gjenstanden havde en mere bestaaende Karakter. Skulde en Mand paa Befaling forskjønne Façaden paa sin Bygning, maatte det være saa, at han kunde slippe for at betale Omkostningerne derved; men en slig Bestemmelse vilde det være vanskeligt nok at faa ind i Loven.

Det sanitære blev af Kapitajn Sommerfeldt fremhævet som en Sag af Vigtighed; man maatte ikke bygge Huse, uden at der blev sørget for Tilførslen af det størst mulige Kvantum Lys og Luft. At man i sanitær Retning havde bygget uheldig, skulde ikke ligge i, at man ikke forstod at bygge, men i en vis Pengegridskhed hos den byggende,

der vilde sikre sig den størst mulige Indtægt af sin Ejendom. Det var imidlertid nødvendigt ved Siden af vel indrettede Boliger at bygge tarveligere for Folk, som skulde have billige Lejligheder, ellers udsatte man sig for det beklagelige Forhold, at flere Familier maatte slaa sig sammen om den enkelte Bolig.

Hvad Detailbestemmelser angik, vilde Taleren bemærke, at selv om man gjorde Bestemmelserne nok saa detaillerede, vilde der altid komme til at mangle noget. Reglerne maatte indrettes saaledes, at de kunde bruges i den Almindelighed, som der gaves Anledning til i en stor By som Kjøbenhavn. Bygningsloven foreskrev, at naar Spændvidden havde en vis Størrelse, svarede dertil en bestemt Bjælkeykkelse. Man havde ved denne Regel havt for Øje at skaffe tilstrækkelig Sikkerhed mod almindelige Paavirkninger; vilde man derimod opføre Bygninger med en ualmindelig stor Højde eller for specielle Formaal, gjaldt de almindelige Bestemmelser ikke. Taleren troede imidlertid ikke, at man for sædvanlige Bygninger kunde undvære at have ganske simple Regler, der ydede en tilstrækkelig Sikkerhed.

I Udkastet til Bygningsloven hvilede Ansvaret vist nok der, hvor Kapitajn Sommerfeldt vilde have det, thi efter det kunde ingen, der havde opført en Bygning, slippe for Ansvar; Taleren troede ikke, at dette havde været Tilfældet før. En anden Ting var det, om en Prøve, som vedkommende skulde aflægge, kunde give nogen Sikkerhed; derom kunde der siges meget for og imod.

Der var et Par Bestemmelser endnu, som Taleren kunde ønske underkastet en nærmere Betragtning. Den ene angik Spørgsmaalet om, hvilken Kontrol der egentlig vilde være den heldigste med Hensyn til vore Bygningsarbejder. Det var uden Tvivl noget af det vigtigste, at man havde en Kontrol, som ydede Garanti for, at Bygningslovens Bestemmelser virkelig paa en forstandig Maade bleve overholdte. Man havde udtalt sig om to Maader, nemlig dels om den, der anvendtes nu, dels om at overlade Kontrollen til én, Stadsbygmesteren, der da skulde have til sin Raadighed flere Bygningsassistenter, fra hvilke han modtog Indberetninger for derefter at kunne tage sin Beslutning, saa at han var den eneste, der havde Ansvaret. Nu havde man en Stadsbygmester, som under sig havde Bygningsinspektører — for Tiden 4 —, der havde en vis Selvstændighed. Vilde man fritages for nogle af Bygningslovens Bestemmelser, maatte der en Dispensation til, som kunde meddeles af forskellige Autoriteter. Efter Talerens Mening kunde det med det Omraade, som Byggeriet nu havde, være forstandigt at have flere Stadsbygmestre, Distriktsbygmestre eller Bygningsinspektører med Assistenter i Stedet for kun at have én med en Mængde ansvarsløse Assistenter. Det var ganske sikkert en tiltalende Tanke, at man kun havde med én Mand at gjøre, men Taleren var bange for, at var det vanskeligt for Bygningsinspektørerne nu, vilde det blive endnu vanskeligere, naar der kun var én, man skulde holde sig til.

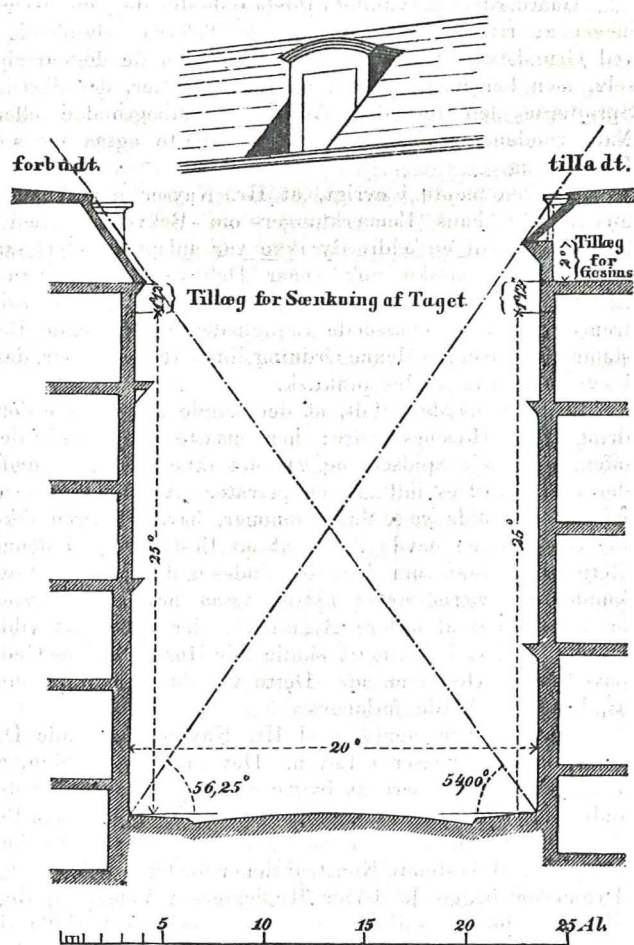
Ingen Bygningslov maatte undvære at have meget detaillerede Bestemmelser enten i selve Loven eller i Instruxerne, og disse Bestemmelser burde i det væsentlige gaa i den Retning, som de gjøre det i den nuværende Lov. Det var meget vanskeligt at opstille Bestemmelser, som

havde almen Gyldighed; man kunde lade sig belære af Erfaringen paa det Sted, hvor Loven anvendtes, og under de Forhold, hvori man levede. Det var derfor ikke rigtigt, at man saa ofte talte om Bestemmelser i en anden Bygningslov og ankede over, at de vare forskellige fra vore; thi Bestemmelserne behøvede ikke at være ens paa de forskellige Steder, da saa overmaade mange Forhold havde Indflydelse i denne Henseende.

Arkitekt L. Fenger udtalte, at Interessen for Bygningsloven i den seneste Tid var bleven vakt paa forskellig Maade. Der var paa et andet Sted faldet stærke Ord om Lovens Indflydelse paa Stadens Fysionomi, og Taleren var enig med vedkommende heri, naar Taleren var om, at Byens Fysionomi lod meget tilbage at ønske, men uenig, naar man næsten udelukkende vilde søge Aarsagen hertil i Loven. Saa man rolig paa Tingene, vilde man finde, at der var meget andet, som havde Indflydelse i denne Retning. De økonomiske Forhold betingede saaledes i høj Grad Byens Udseende, og dernæst gjorde Befolkningens hele kunstneriske Udvikling, Sans og Smag for Skjønhed, Komfort og Luxus sig gjældende. Man kunde paa den anden Side heller ikke sige, at der ikke ved Lov lod sig udrette noget; men vilde man ved Lovgivningen rette paa disse Forhold, burde man ikke udelukkende holde sig til Bygningsloven.

En af de væsentligste Grunde til, at der byggedes saa meget slet, var, at Byggeriet var kommet i Hænde paa Folk, som savnede den fornødne Indsigt i at bygge, som der burde bygges. Taleren ønskede ikke Friheden til at bygge indskrænket, men mente, at der ad Lovgivningens Vej kunde gjøres noget mod dens Misbrug. Naar en mindre Handelsmand ikke indførte sin Omsætning i sine Bøger, kunde han straffes derfor; dette gjaldt derimod ikke en Byggespekulant, som ofte uden at eje noget, gjorde en stor Fallit. Taleren var derfor overbevist om, at det vilde rydde ikke lidet op i vore slette Byggeforsøhold, om den Bestemmelse blev gennemført, at vore Bygningshaandværkere skulde føre Bøger. En forbedret Ordning af Vurderingsvæsenet vilde ogsaa være heldig; man burde komme mere ind paa en Klassifikation af Bygningerne ved Vurderingerne, thi Ikke-Fagmænd vilde derved lettere faa Øjnene op for den Forskjel, der maatte være mellem de forskellige Slags Huse, og Vurderingsmændene vilde paa mange Maader vinde en Støtte mod de byggendes Forsøg paa at opnaa den højst mulige Vurdering.

Taleren vilde ikke fordybe sig i Bygningsloves almindelige Bestemmelser, der saa fyldig vare fremsatte af Kapitajn Sommerfeldt, men vilde, da den foregaaende Taler var kommen ind paa nogle Bestemmelser i vor Bygningslov, nærmere berøre et enkelt Punkt af samme. Der blev under Forhandlingen andet Steds gjort Forsøg paa at skaffe en større Frihed til Veje med Hensyn til Mansardtage. Den nuværende Lov forbød at bygge stejlere Tage end 45°, hvilket kun kunde tilstaa, naar Bygningsstilen og en fri Beliggenhed talte derfor; Grunden til dette Forbud angaves at være, at en Mansardtage var en Bindingsværksetage oven paa en grundmuret Bygning, og at Gaden ved det højere og stejlere Tag mistede mere Lys og Luft. Af hosstaaende Skitse vilde det fremgaa, hvad Loven tillod, og hvad den forbød. I en Gade paa

20 Alens Bredde kan man bygge Huse paa 25 Alens Højde med Vinkeltag; formindskes Tagets Højde, kan øverste Bjælkelag hæves, og mod Gaden kan til Anbringelse af Gesims endnu føjes 2 Alen til Façadehøjden. Man faar saaledes i Virkeligheden en Bindingsværksetage og en stærkt fremspringende Gesims, som røver Gaden Lys, men tillige et arkitektonisk Misfoster med dybe Indskæringer i Taget, for at Vinduerne kunne anbringes i sædvanlig Højde. Paa Skitsen er paa den anden Side af Gaden vist et Hus med almindeligt Mansardtag; sammenlignes de Vinkler, som to Linjer, dragne fra Overkanten af Tagrenden paa begge Huse til Inderkanten af Fortoget paa den anden Side Gaden, danne med Horisontalplanen, ser man, at det forbudte Mansardtag ikke berører Gaden mere Lys og Luft end den tilladte 2 Al. høje Gesims. Taleren indrømmede, at navnlig til Beboelse for Familier vare Tagetager uheldige; men Bygningsloven forbød ikke en saadan Beboelse. Det forekom ham derfor, at man kunde gaa en Middelvej, hvis man tillod saadanne Tager, naar Tagetagen kun benyttedes til Beboelse for enkelte Personer, da dette vilde medføre færre Ulemper. En lignende Fremstilling som oven staaende var bleven mod-

sagt i Borgerrepræsentationen; men Taleren troede, at Modsigelsen maatte bero paa en Misforstaaelse.

I én Henseende kunde Taleren fremdeles ønske Bestemmelserne i Bygningsloven mere omfattende og detaillerede, nemlig med Hensyn til Afløb. Naar Afløb fra et Hus sættes i Forbindelse med Gadekloaken, paasaar Brolægningssvæsenet kun, at Kloaken ingen Skade led, og ikke, at den forhindredes i at skade Huset. Det var notorisk, at Kloakerne ofte bortførte Masser af flydende Exkrementer, og at man gennem Afløbene, naar de ikke vare udførte paa betryggende Maade, kunde faa Dunster ledede ind i Huset. Taleren var derfor af den Mening, at saadanne Bestemmelser vilde være heldige, som gik ud paa at forlange Slamkister uden for Husene og anbragte paa en saadan Maade, at Kloakluften, naar en enkelt Vandlaas blev brudt, ikke kunde udbrede sig i Huset gennem Afløbene.

Tømmermester Kayser troede ikke, at Forbudet mod Mansardtage væsentlig havde sin Grund i, at Gaden berøvedes Lys og Luft; der var fra Brandsvæsenet rejst en anden og mere berettiget Indvending, idet man ansaa saadanne Træetager for overordentlig farlige. Det var en Utaknemmelighed af Arkitekterne at bebrejde nogen, at de nys nævnte Bestemmelser om Bygningshøjden vare komne ind i Loven; Arkitekterne havde selv arbejdet for et Tillæg af 1 Alen til Gesimsen, og for at Bygningskommissionen kunde give Lov til 1 Alen endnu, naar Omstændighederne tillode det. Der var en Tid, hvor man ansaa Mansardtage for meget grimme; men dette Hensyn havde ikke været det bestemmende for at forbyde dem. De havde andre Mangler, og at de vare bleven forbudte var derfor intet Lune og ingen Urimelighed, men havde sin Grund, der hvilede paa en Overenskomst mellem Skjønhedshensynet og de sanitære Forhold.

Arkitekt Feuger udtalte, at den foregaaende Taler havde Ret, naar han sagde, at det skyldtes kunstneriske Hensyn, at der var givet 1 Alens Tillæg til Bygningens Højde; Taleren havde sagt 2 Alen, thi vel skulde man til den anden Alen have Bygningssvæsenets Tilladelse, men denne nægtedes i Regelen aldrig. Selv om Tillæget sættes ned til 1 Alen, vilde det dog vise sig, at Mansardtagene ikke skyggede mere end andre Tager. Uheldigt var det, naar man som i gamle Dage af en eller anden kunstnerisk Grund indskrænkede Friheden. Det var rigtigt, at *Hetsch* afskyede Mansardtage og gjerne saa alle stejle Tager forbudte, medens han anbefalede at afslutte Husene for oven med store Gesimser. Ham kunde man altsaa rimeligvis takke saa vel for Indrømmelsen som for Forbudet. Men andre Tider, andre Anskuelse! Vilde man nu til Dags spørge Arkitekterne, om de vilde opgive de Fordele, som de stejle Tagformer yde, vilde Svaret sikkert lyde anderledes. Naar det gjaldt om at skaffe en stor Bygning med mange Etager et nogenlunde tækkeligt Ydre, var Opgaven ikke let. Der gaves forskellige Maader at skjule det kasernemæssige paa. I Frankrig vilde man som oftest se det Middel anvendt at lægge Husets Hovedgesims en Etage ned; den øverste Etage kom da til at staa som en Slags Attik, medens Huset under den ved Dekoration fik to Hovedinddelinger. Det havde i det hele taget i kunstnerisk Henseende sine Fordele at have Frihed i

denne Retning. Hvad Brandinspektørens Opposition mod Mansardtagene angik, da maatte han dog finde sig i, at der indrettedes Kvistlejligheder i de fleste Huse her i Byen. Forskjellen var derfor kun, at Taget blev lidt stejlere eller fladere, thi i begge Tilfælde fik man fem murede Etager og en Bindingsværks.

Ingeniørkapitajn Sommerfeldt havde ikke strax ved Indledningen villet gaa i Enkeltheder, men skulde være villig til at gaa ind paa dem, da det var herigjennem, at det opstillede ret fik sin Belysning.

Dhr. Arkitekt Gnudtzmann og Tømmermester Kayser delte ikke Talerens Anskuelse om Stilladser; han mente dog, at her vare Detailbestemmelser paa rette Sted, fordi Arbejdet let kunde overses, og denne Anskuelse illustreredes egentlig ved et af Arkitekt Gnudtzmann anført Exempel, som Taleren kunde supplere med et andet, hvor et Stillads faldt ned, fordi et enkelt Søm var sat i Kanten i Stedet for midt i et Brædt. I den berlinske Bygge Lov har man anerkjendt Sagens Betydning; det, der omtales mest detaillert deri, er netop Stilladser, det er saa at sige det eneste Spørgsmaal, hvori der gaas i Detailler. Den Maade, hvorpaa vi samle Stilladser, er meget uheldig og vanskelig at kontrollere, og mange Ulykkestilfælde hidrøre herfra; det vilde dog næppe være vanskeligt til en vis Grad at bøde herpaa gjennem Bestemmelser. I Wien, Berlin og Paris anvendes der forskriftsmæssig langt mere Omhu paa Stilladsbygningen. Idet Taleren her henpegede til fremmede Love skulde han ganske samstemme med Hr. Kayser i, at man ikke umiddelbart kunde sammenligne Forholdene; han havde selv ofte gjort opmærksom herpaa; men ved Undersøgelsen af en Sag gjorde man dog Ret i ogsaa at se paa det fremmede, selv om man i øvrigt tiltroede sig Hjemmeerfaring nok.

Med Hensyn til Hr. Gnudtzmanns Bemærkninger om Gaardsrummet skulde Taleren indrømme dets store Betydning, men dog være for, at man ikke i andre Retninger kom til at kolliderede for meget med andre Interesser. Man burde ikke være for stræng med sine Fordringer om Gaardsplads. I det gamle Kjøbenhavn er det meget vanskeligt at faa mange Hjørnebygninger ombyggede netop paa Grund af de strænge Fordringer; vi staa her over for noget, som det er umuligt for Ejerne at faa forandret uden store Ulemper og Tab. Det har derfor ført til den jævnlige anvendte Praxis, at Huset ombygges delvist; først opføres en Gadefacade, nogle Aar efter en Gaardfacade, og Etageadskillelsen m. m. reparerer efter Fornødenhed. Man beholder altsaa i Hovedsagen den gamle Bygning med alle sine Ulemper paa Grund af Lovens overdrevne Fordringer. Der er nu saa meget mindre Grund til at fastholde disse Fordringer lige over for Ombygninger som man jo let ad anden Vej kan skaffe fornøden Luft, og det er dog det, som det egentlig kommer an paa.

Det havde glædet Taleren at finde Hr. Gnudtzmann ganske enig med sig i Hovedsagen angaaende Detailbestemmelser; man bliver vel nødsaget til at indføre i Loven enkelte Talbestemmelser — Sikkerhedskoefficienter —, men Taleren mente dog ikke, at det vil være forbunden med store Vanskeligheder i specielle Tilfælde at tilstaa Myndighederne Ret til at forlange Prøvebelastninger; noget saadant findes f. Ex. i Wien.

Gaardsrumets Betydning i Ildebrandstilfælde, som fremhævet af Hr. Kayser, indrømmede Taleren selvfølgelig; ved Grundstykker af stor Dybde fremkom de dog af sig selv, men her maatte der være Bestemmelser, der sikrede Sprøjterne den fornødne Adgang. Nabogrunden eller Nabogrundenes Beskaffenhed m. m. maatte ogsaa tages i Betragtning.

Taleren mente i øvrigt, at Hr. Kayser noget havde misforstaaet hans Bemærkninger om Bekvemmelighedshensynet; fordi en ældre By ikke var anlagt derefter, saa kunde man maaske nok, naar Delingen, som overalt faktisk er til Stede i ældre Byer, var tilstrækkelig vidt fremskreden, ved passende Lejligheder og passende Bestemmelser arbejde denne Ordning lidt i Hænde, naar den i øvrigt maatte kaldes praktisk.

Taleren havde udtalt, at der kunde stilles visse Fordringer til Husenes Ydre; her maatte naturligvis det offentlige gaa i Spidsen, og var det ikke knebent, kunde der ogsaa fordres lidt af den private. At Bygningskommissionen skulde være Smagsdommer, havde Taleren ikke tænkt sig, men havde ment, at en Bestemmelse i denne Retning omtrent som den, der findes i den wienske Lov, kunde have været meget nyttig ogsaa hos os. I Wien er det forbudt at opføre Bygninger, der aabenbart vilde vansire Gaden; i Stuttgart skulde alle Huse i samme Gade have samme Højde m. m. Dette var da ogsaa Maximum af, hvad der burde forlanges.

Taleren var uenig med Hr. Kayser angaaende Dimensionsbestemmelser i Loven. Det var hans Mening, at Folk ikke skulde lære at bygge af Bygningsloven, og det indbildte man dem, at de kunde, ved at optage slige Bestemmelser i Loven. Dimensionsopgivelser kunde kun affattes med bestemte Konstruktioner for Øje; den kyndige Bygmester lægge de derfor Hindringer i Vejen, og slige Hjælpere for Ukyndigheden maatte man helst skille sig af med.

Ganske samme Anskuelse maatte Taleren fastholde lige over for de mange overflødige og unyttige konstruktive Detailler, som vor Bygningslov indeholdt. Facade f. Ex. tages bestandig i Loven som en Mur, der bærer Bjælkelaget; men der er slet ikke taget noget Hensyn til Skillerumsdimensioner, hvis man vil strække Bjælkerne paa tværs, saaledes at der herved i god Overensstemmelse med Loven kan skabes højst mærkelige Konstruktioner.

Med Hensyn til Bestemmelsen om Ansvar, havde Taleren tidligere meget stærkt fremhævet den Anskuelse, at det burde lægges paa den, der forestaar og leder Arbejdet; dette Grundprincip findes ogsaa i de fleste fremmede Love. I Wien forlanges det, at den, der opfører en Bygning, skal indestaa for den „fachmännnerische“ Udførelse, og noget lignende findes i Berlin. I Frankrig findes i „code civil“ en Bestemmelse om, at den, der opfører en Bygning, i 10 Aar skal staa inde for enhver Skade, som Bygningen lider paa Grund af slet Udførelse, og denne Lov bliver saa stærkt fortolket, at det næsten er utænkeligt, at nogen større eller mindre Beskadigelse kan indtræde, uden at Arkitekten vil faa Dom for, at han er forpligtet til paa egen Bekostning at i Stand sætte Skaden.

Der er saa meget mere Grund til at lægge Ansva-

ret paa Bygmesteren, som der ikke er den ringeste Anledning for det offentlige til at være den privates Formynder i denne Sag eller til at paatage sig et Ansvar, som det kun med store Ofre af Tid og Penge vil kunne overtage, medens det slet ikke koster den private det aller mindste.

Taleren havde tidligere i „Dagbladet“ udtalt sig meget bestemt imod, at det offentlige bibeholdt Hovedansvaret. I det ny Udkasts § 6 havde man ikke desto mindre bibeholdt en Redaktion, der næsten helt kastede Ansvaret over paa Bygningsinspektørerne, og det var der ikke nogen Grund til, ligesom deres Arbejde derved blev ganske uoverkommeligt. Det forekom Taleren, at et Forslag som det anførte var af den Beskaffenhed, at alle, der havde med Tilsynet at gøre, med Hænder og Fødder maatte arbejde imod, at det nogensinde blev Lov.

Tømmermester Kayser udtalte, at der stod i Bygningslovens § 6, at enhver skulde bygge et Fundament, som af Bygningsinspektøren erkjendtes for forsvarligt, og det var noget ganske andet, end at denne havde Ansvaret for Fundamentets Udførelse. Meningen var, at man skulde vælge et Fundament, som Bygningsinspektøren godkjendte, men derved fritoges ikke de Mænd, der havde bygget, for Ansvar.

Kapitajn Sommerfeldt havde med Hensyn til Lovens Detailbestemmelser angaaende Konstruktionen udtalt, at disse ikke holdt Stik, idet man kunde bygge paa en helt

anden Maade end forudsat i Loven. Man kom dog let ud over denne Vanskelighed, idet Loven havde en lille Paragraf, der lød saaledes: „Til at anvende Konstruktioner eller Materialier, som ikke ere omhandlede i denne Lov, skal Stadsbygmesterens Tilladelse indhentes“.

Der var en Bemærkning endnu, som laa Taleren meget paa Hjærte. Det var en særdeles vigtig Ting, at Gaardsrummet, hvad det ogsaa til en vis Grad havde faaet ved Lov af 15de Maj 1875, fik en saadan Størrelse, at der gaves de tilstødende Værelser, navnlig Soveværelserne, tilstrækkelig Lys og Luft. Kapitajn Sommerfeldt havde henpeget paa det vanskelige i at skaffe stor Gaardsplads ved Hjørnebygninger; dette var ganske rigtigt, men forlangte man det, kom det nok af sig selv. Man kunde f. Ex. forkorte Hjørnebygningens ene Fløj til et Portparti, derved fik man fri Plads og altsaa mere Lys. Kapitajn Sommerfeldt havde endvidere nævnt, at man kunde omgaa Bestemmelserne ved først at bygge Forfagaden og dernæst Bagfaçaden om, saa at man i Virkeligheden fik den gamle Bygning igjen. Taleren troede, at Bygningsinspektøren vilde sige nej til en saadan Fremgangsmaade, thi Loven gjaldt lige saa vel Ombygninger som Nybygninger.

Formanden sluttede dernæst Mødet med en Tak til Kapitajn Sommerfeldt og de Herrer, der havde deltaget i Diskussionen.

Telegrafren paa Verdensudstillingen i Paris 1878.

Af **Jens Petersen**, Stationschef i det store nordiske Telegrafelskab.

(Fortsættelse, se 2den Aargang S. 132).

Medens den franske Udstilling maa siges at give et rigt og fuldstændigt Billede af saa vel Administrationens Hjælpkilder som af Opfindernes og Fabrikanternes Virksomhed og, takket være selve den officielle Medvirksomhed, fremtræder paa en vel ordnet og let overskuelig Maade, tør det samme Vidnesbyrd næppe gives de andre Landes telegrafiske Udstillinger, der, da de skyldte det private Initiativ deres Tilværelse, sjældent naae videre end til at præsentere en enkelt Opfindelse eller en eller flere Fabrikanters Produkter, og der er saaledes her ikke Tale om at faa det Indblik i selve Landenes telegrafiske Økonomi, der gjorde Frankrigs Udstilling saa interessant for Fagmanden. Opstillede uden nogen bestemt Orden, spredte i de forskellige Landes forskellige Sektioner og kun i enkelte Tilfælde under Tilsyn af sagkyndige, er det tilmed forbunden med store Vanskeligheder, først at finde dem og dernæst at drage nogen virkelig Nytte af dem over for

det kategoriske „Ne touchez pas“, der alle Vegne møder En og af Opsynsmændene fortolkes uden Personsanseelse.

Den engelske Udstilling, der har faaet sin Plads i det store Maskingalleri, er vel den, i hvilken man mest føler Savnet af en fyldigere Repræsentation. Storbritannien gjælder baade for at være den europæiske Stat, i hvilken Telegrafinstitutionerne, om end maaske i teknisk Henseende paa en lidt eksklusiv Maade, have naaet den højeste Udvikling, og tillige spille de engelske Videnskabsmænd, Ingeniører og Fabrikanter en saa stor Rolle i Verdenstelegrafien, at man var berettiget til at vente et større Udbytte af dette Lands Deltagelse i det almindelige Stævne, end de to store Apparat-Konstruktørers, the *British Telegraph Manufactory Co.* og *Siemens Brothers*, vel i sig selv udmærkede, men ingenlunde udtømmende Udvalg af deres kurante Fabrikata og to, tre andre, mindre betydelige Udstilleres Præstationer vare i Stand